

TS'ISKUAMA KO JA JÑUSİ YO JÑAA KO PJOSİ
yo Nrixu

Jñatrjo/ Jñatjo (mazahua)

Gobierno de
México

Mujeres
Secretaría de las Mujeres

TS'ISKUAMA KO JA JÑUSİ YO JÑAA KO PJOSİ
yo Nrixu

Mujeres
Secretaría de las Mujeres

Secretaría de las Mujeres

CAMPAÑA PERMANENTE POR LA IGUALDAD
Y EN CONTRA DE LA VIOLENCIA HACIA LAS MUJERES

Ts'iskuama ko ja jñusí yo jñaa ko pjosí yo Nrixu
Primera edición, 2025.

D.R. © Secretaría de las Mujeres

*Comité redactor para la elaboración de
la Cartilla de Derechos de las Mujeres:*

Ángela María Guerrero Alcántara
Daniela Helue Moctezuma Aguilera
Frida Hyadi Díaz González
Karla Micheel Salas Ramírez
Friné Haydee Salguero Torres

Traducción al Jñatrjo/ Jñatjo (mazahua):

Ana Elvia Paulino Escamilla
Mercedes Paulino Escamilla

Esta Cartilla es de distribución gratuita.
Prohibida su venta.

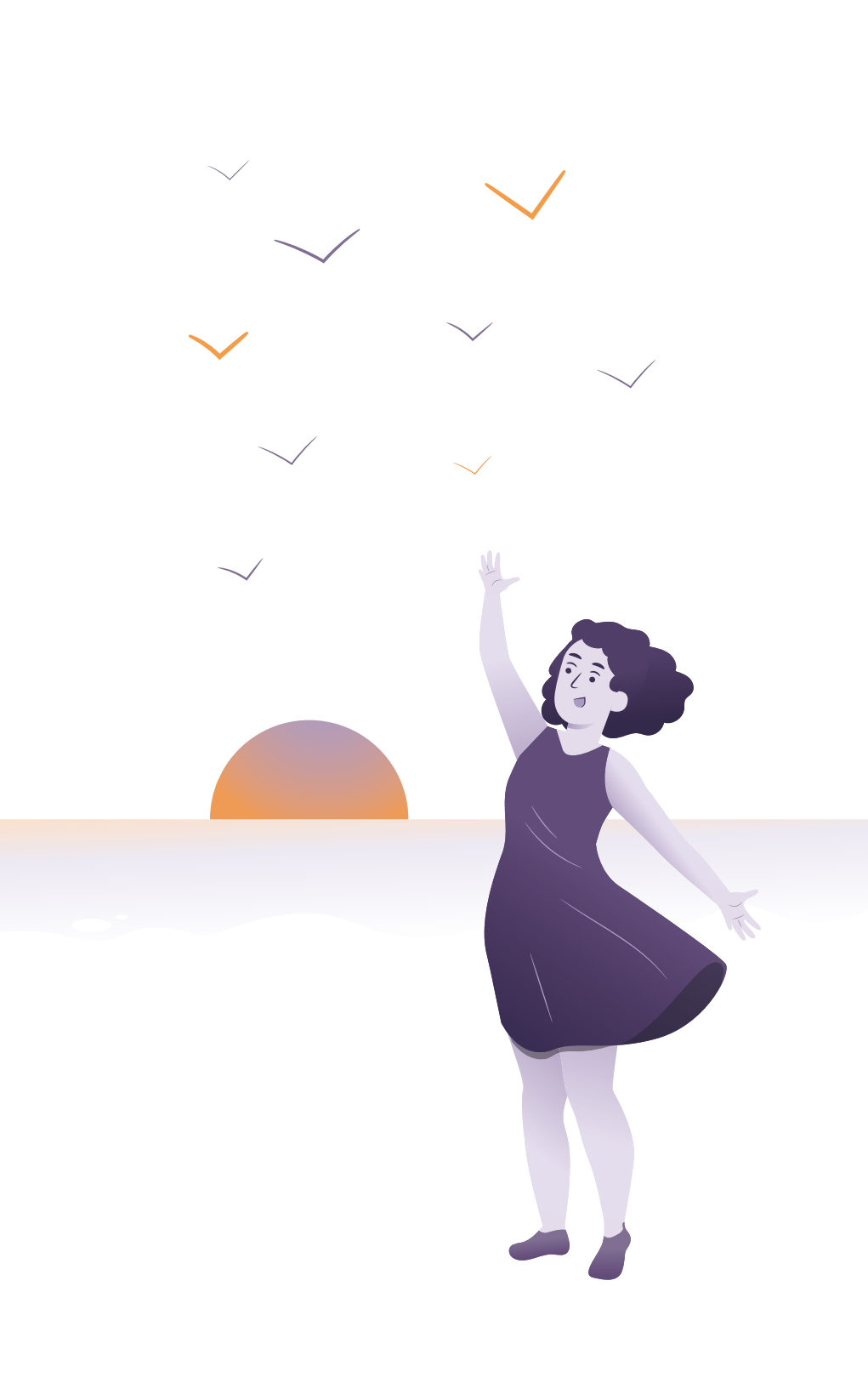
Hecho en México.

Gobierno de
México

Mujeres

Secretaría de las Mujeres

Nudya ri ne ra ori pojo dya jiatrjo yo nrixu ko go pjosí in Jñiñi – yo ko xe ra mapjiji in chjuu- ga kjanu tr'exe yo nrixu ko dya kjoko ga mbara in chjuu; yo ko dya ko ga jñanrra k'i ko yo jñaa ko ga opji nujua so ra jñanrraji, ko yo kjaa ro sèkjoji ro ngeje nu Arkate a B'onro ñe kja yo jñaa ri ne ra kjaa ra jñanrraji. Yo go kjaji go péji pa ro kjaji yo ko mi k'inchiji ñe go sitr'iji, yo go péji ñe dya so ro sitr'iji yo ko mi neji. Go sètr'èji yo ko so ro ñaji na jens'e ñe ko dya jo so ro ñaji; ga sètr'èji yo ko dya so ro ñaji ñe go mapjiji d'ats'èji, go sètr'èji yo nrixu mejñiñi, yo nrixu ko pépi kja nsumi ko ga moji kja dyaja jñiñi pa ra so ra pépiji ngeku so ra pjosí yo naño nrixu, yo ko ma ande ko dya go pjéchi ro opji ñe ro zopji nanka yo ngunxori dya mi ngeje pa ra yo ts'ixutr'i, ga sètr'èji yo in sīngi yo in nana ko go chotr'iji ro kjaji ro zézhiji ma mi b'ib'iji d'ats'e. Yo ko nrixu ko dya ko para, ko yo nrixu ko dya kjoko ga mbara in chjuu k'i, nreze in nsumiji, nreze yo ñi'i o ko ja ga pépiji, go kjaji chu'u pa ro jñanrraji yo ko ri nugoji yo padya. *Ga sètr'èji yo ko in nana ko go musigoji ñe yepe go uñi tr'exe yo ko ne jyonkijme, yo ko in sīngiji k'i nreze go mijñi so ro kjaji ro tr'èji ñe ro nuji ro mimiji ko ja mi neji, ga sètr'èji yo in sīngiji ñe yo in dyokojme, ga sètr'èji yo in xutr'i ko me na zo'o ñe dya pje suji, ñe ga sètr'èji yo in b'èche; ga sètr'èji nujo, yo ko go k'inchí k'i d'a pa'a ro sètr'è ko dya pje ro tsjaa ma ro musiji ro ngeje nrixu o b'ézo, tr'exe go so ro pépiji pa ro kjaji yo ko mi k'inchijme ñe yo ko ro neji dya pje ro tsjaa ma ngets'kojme nrixu o b'ézo.*

***Ga sètr'èji nujo, tr'exe nujo, ko
ga mbents'èji kī ra minkojme me
mējē ñe so ra kjaji yo ko ri neji.***

E Claudia Sheinbaum Pardo
ARKATE E B'ONRO

Pa'a 1 zana dyéch'a kjéé 2024. Yo ñaa ko go majma ma go
ngeje Presidenta Constitucional kja Estados Unidos Mexicanos.

Contenido

1. So ri tsjaa yo ko gi nee ñe ri mëjë	4
2. So ri mimi ko in b'édyi, ri mimi ñe ri soo na joo	5
3. So ri maa kja ngunxori	6
4. So ri ori ra mboxkiji ma gi sódyé.....	7
5. So ri pesi d'a nzumi.....	8
6. So ri pesi yo ko ne jyod'i kja in jñiñi	10
7. So ri majma ko ngets'ke ñe so ri kjaa yo ko gi nee	11
8. So ri mimi ko ja ga mimiji kja in jñiñiji	12
9. So ri majma yo ko gi nee ñe so ri nzhod'i ko ja gi nee	14
10. So ra ori ra mboxkiji ma ne jyod'i ri joki d'a chuy	15
11. So ri majma pje so ra kjaji pa ra pesiji tr'exe ko ne jyonkiji kja in B'onrro	16
12. So ri pesi d'a ts'itrjézi ko ja so ri ñaa na jee.....	17
13. Yo so ra pjosí yo ts'ixutr'i ñe yo ts'ixutr'i ma zi ts'inojo.....	19
14. So ri pesi d'a b'éppi ko ja gi soo na joo ñe chetrjui ri nrojò ko tr'exe yo dyaja b'éppi.....	20
15. So ri mimi nu ja gi soo na joo nu ja dya kjoko ra sanki o ra dyapkí.....	21

Gobierno de
México

Mujeres
Secretaría de las Mujeres

Yo nrixu ngeje yo ma zi k̄ar̄a kja e B'onro ñe kja ne xoñijomĩ.
Pa ra mimiji na joo yo ntr'ee me ne jyod'ĩ ra chetrjui yo
nrixu ko yo b'ézo.

E Claudia Sheinbaum, nu nrixu ko otr'ĩ jo mimi Arkate e
B'onro, na pépji ngeku yo nrixu ñeje yo bézo ra chjetrjui
kja nu b'épji tr'ex̄e janke k̄ar̄iji: ma ngeje merio, ma ja ga
ña ko in jñiñi, ma ra ñes'eji in arkate, yo kjaji kja in jñiñi, ma
pépji, ma xoriji, ñe xe dyaja. Ko yo jña ko ra porĩ kja nu
xiskuama nu ja jñusĩ yo ra tsjaa yo ntr'ee. **Yo padya so ra
nuji in chjuu yo nrixu kja nu Tr'axiskuama a Meb'onro.**

**Yo jña ko majma pje so ra tsjaa yo ntr'ee ngeje pa
ra tr'ex̄eji, dya pje ra tsjaa ko ja gua ej̄e, pje ma ts'iji
ngeje in nzee, ja ga ñaa, ja ga ñets'e o ja menzumĩ.**

Tr'ex̄e yo arkate ko meb'onro (ntr'ee ko ngeje arkate,
ko majma ja ra mimiji na joo, ko ga majma pje kjaa ra
ngichi o iyo kja pjórĩ ñe yo ntr'ee ko ga pépji pa ra pjosĩ
yo ntr'ee ko mejñiñi) ngeje ko ne jyod'ĩ ra pépji pa ra pjorĩ
ra kjaji yo ko ne jyod'ĩ ra par̄a yo ntr'ee pa ra pjéchi pje
ma jña ga pjosĩ nge dya ra tsjaji dya ra nukiji na joo.

***Ga mapji ra mimiji na joo ñe dya kjoko ra sankĩ o ra
dyapkĩ. Tr'ex̄e yo ntr'ee pesĩ jña ko ga pjosĩ pa ra
mimiji na joo.***

Tr'ex̄e yo jña ga nr̄itr'ĩ xitr'ĩ. Ga kjanu, nu jña ko majma
so ri pa'a kja ngunxorĩ, so ra tsjaa ma dya gi sódyé, ma gi
ñona na joo ñe ma b'ib'ĩ mb̄intr̄ézi ko ri ch̄eḡe pa ri ma'a
kja ngunxorĩ.

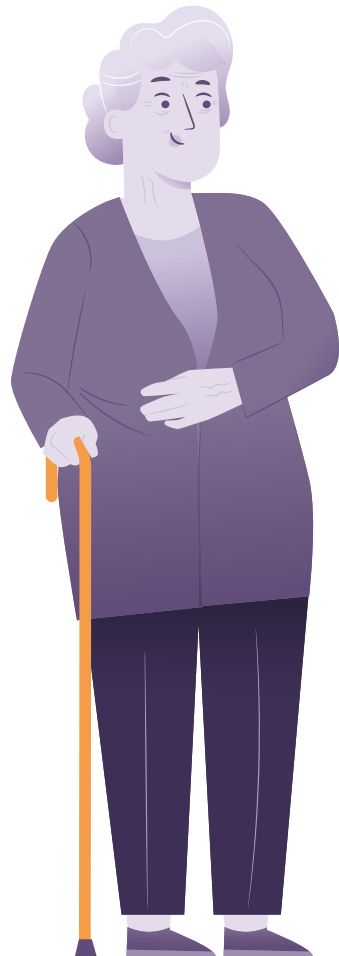
**Me ne jyod'ĩ yo nrixu ra mb̄ar̄aji pje ma jña ngeje
yo ga pjosĩ, nge a kjanu so ra orĩ ra tsjaji ja ga
majma yo jña pa ra mimiji na joo.**

Nu ts'iskuama ko ja jñusĩ yo jña ko Pjosĩ yo Nrixu ngeje ko
ga kjaa ko ja ra mimiji na joo tr'ex̄e yo pa'a, ko ja op̄ji kja nu
Tr'axiskuama Meb'onro ñe kja yo xiskuama ko ja jñusĩ yo ra
tsjaa d'a ntr'ee.

1. So ri tsjaa yo ko gi nee ñe ri mējë

Nuts'ke so ri pesi d'a nzumi nu ja so ri mimi me mējë, so ri ma ma'a kja ngunxori nreze gi ts'ike, so ri majma yo ko gi mbeñe, so ri ma'a ja gi nee dya kjoko ra pits'i ma gi nzhod'i me xoxtr'o o ma ya mbenxomi; dya pje ra pits'i, dya kjoko ra xits'i ya so ri k'inch'i o dya so ri tsjaa yo ko gi k'inch'i, so ri pesi d'a b'épji, d'a nzumi ñe ma gi nee ri chjitr'i ñe ri musi chii. A kjanu so ri mimi d'ats'e ma ga kjanu gi nee.

So ri tsjaa ri majma pje ko gi kjaa ko in nzee ñe dya kjoko ra xits'i yo so ri tsjaa; so ri majma 'iyo' ma d'a ntr'ee d'a xits'i yo ko dya gi nee ri tsjaa. So ri ma ori ra pjosi d'a ngungijeme ma gi sódyé.

2. So ri mimi ko in b'édyi, ri mimi ñe ri soo na joo

Tr'exe yo b'édyi dya chetrjui ñe ga mutr'iji ko ja neji. Dya b'i'b'i d'atrjo b'édyi, pe ro ne jyod'i ra chotr'iji kja tr'exejí janke na joo ri soo, nu ja ra nets'eji, nu ja ra k̄ar̄aji ko yo dyaja ñe nu ja so ra tsjaji yo ko ri negoji.

*Kja in b'édyi so ra mimiji na joo nu ja dya
kjoko ra sanki o ra dyapki, nu ja so ri ñona
na joo ñe tr'exe ko yo gi nee ri ñona, ko
jñona ko me na joo ñe ko ts'akiji na joo;
ko ra tsjaa ri pesi tr'exe ko ne jyod'i pa ri
mimi na joo, so ri pesi yo ko tsjaki ri mimi
na joo kja in nzee, ko ja ga mbeñe ñe ko ja
ga ñaa ko yo ntr'ee kja in jñiñi; so ri mimi
kja d'a xoñijomí ko me na joo ga ñets'e.
So ri pesi d'a nzumí ko me na joo nu ja
so ri mimi ñe so ri majma ko ngets'ke.*

3. So ri maa kja ngunxori

Yo jñāa ko ga majma so ri maa kja ngunxori. Ngeje d'a jñāa ko nreze mi jinkoma nuts'koji yo nr̄ixu ri ñaji na jens'e pa ra orīji ra tsjaji yo ko ja ra majma ga pjosiji, nge tr'ex̄e nuts'kojme so ra pesi yo ko ne jyod'i pa ra so ra kjāji yo ko ri negōji ñe ko ri pjéchi ra tsjagōji, a kjanu ra pjéxkojme yo ko so ra tsjaji ñe ko ri negōjme ra tsjaji.

Kja ne Tr'axiskuama e Meb'onro k'a majma ma ri maa kja ngunxori dya pje ri tsjotr'o, dya ko ra xits'i pje ma mizhokjimi ri zopji ñe gi paṛa na joo yo nre naño ko ga mboxk̄i, so ri zopji nu mizhokjimi ko gi nee. **Ma gi menzum̄i kja d'a jñiñi nu xe ga jñaji in ñaa ko in jñiñi, o ngeje d'a mejñiñi ko ja kṛaṛa yo ntr'ee ko gua eje ko xe dyaja b'onro, ma gi xori ra jichiji ko in ñaa.** Dya pje ra tsjaa ja nzi tsjéé gi émbi ga kjanu b'ib'i yo jichi yo tr'antr'ee.

4. So ri orĩ ra mboxkiji ma gi sódyé

Kja d'a jña kja nu Tr'axiskuama a Meb'onro, ko pjosĩ yo sódyé kja yo jñĩĩ, ne jyod'ĩ ra mboxkĩ nu ja ra tsjaji ri soo na joo ñe nu ja pesiji yo na joo pa ra nrixki na joo.

Ga kjanu so ri maa kja d'a ntr'ee k'a parā nre naño pjiño ñechje, a kjanu ma gi ne ri maa kja d'a ntr'ee ko pjosĩ yo nrixu ra mus'ĩ in ts'imbane.

Nuts'ke gi so ri orĩ ra mboxkĩ yo ngungijeme ma gi sódyé, pe ro a kajnu **so ri maa ra nukji ma dya pje gi kjaa, so ri orĩ ñechje ma ne jyod'ĩ ñe ra dyakĩ o ra majñi pje ri tsjaa ma pje ga ĩgi kja yo nre naño ngungijeme;** a kjanu so ri orĩ ra xits'iji pje ri tsjaa pa ra na joo gi soo.

Yo ko ne jyod'ĩ ma gi sódyé ga ngeje ko ja ne jyod'ĩ kja nu jñĩĩ nu ja gi mimige, ko ja ga nrixki ma sódyé yo mejñĩĩ ñe ja gi menzumĩ; ma xe gi ñage nu jñatrjo so ri orĩ ra mboxkĩ d'a ntr'ee ko ga ñaa in jña ñe ga kjanu ñaa nu jñangistia nge ga kjanu so ra dyërkë nu joki sódyé.

5. So ri pesi d'a nzumĩ

Yo nrixu so ra minkjome kja d'a nzumĩ ko
ja so ra soya na joo ko so ra tsotr'iji, ko
ra pesi b'extrjo tr'exe ko ne jyonkijme,
ko ra pesi yo ko ga pjos'i pa ra minkjome
na joo, ngunxorĩ ñe b'épji; ga kjanu so ra
minkjome na joo nu dya ra mbenkjome
ra sējē d'a ntr'ee ko ra nrenkeji kja in
nzumĩ o ra nrēnk'iji yo in juajma.

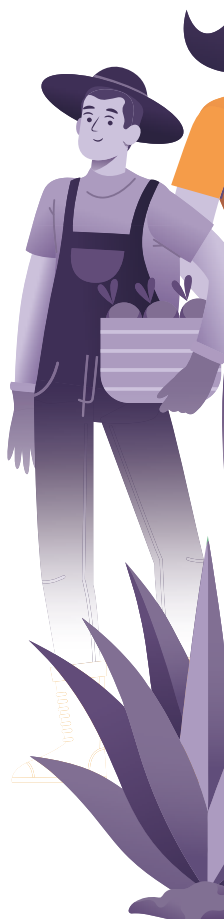

6. So ri pesi yo ko ne jyod'i kja in jñiñi

Dya ra tsjaa ma gi mimi kja d'a tr'ajñiñi o kja d'a ts'ijñiñi, so ri pesi tr'exe ko ne jyonki ngeje ga kjanu nuts'ke, in b'édyi ñe in jñiñi so ra mimiji na joo (yo ne jyod'i ngeje, sibí, nreje pa ri sii ñe ra jits'iji pje ri tsjaa ko yo tsjañab'i ko gi pjongí).

Kja d'a jñiñi b'ib'i yo ko gi so ri kjaa d'ats'e ñe yo ko so ri tsjaa ko in jñiñige, ne ra majma, ko so ri tsjaji ko in jñiñi.

Ma gi menzumi kja d'a jñiñi nu xe ga jñaji in ñaa ko in jñiñi, ma gi nrixu, so ri ñaa ma ra jmuriji yo in ntr'ee kja in jñiñi pa ri majma yo ko ra tsjaji pa ri mimiji na joo, ngeje ga kjanu ra dyërkëji ñe so ri uans'a in dyee pa ri majma yo ko tsjaji na joo ma ri ne ri ñaa.

7. So ri majma ko ngets'ke ñe so ri kjaa yo ko gi nee

Nrizi ro mijñi so ra majñi ko ngets'ke, ne ra majma, ko dya pje ra xits'iji ko ja gi ngeje ñe ko ja ga nuji ko ngets'ke, **nujyo ga tsjaa dya pje ri tsjotr'o ma gi pjongĩ nu xiskuama ko ja jñusĩ pje ma pa'a gi mimi kja ne jyod'i tr'exe yo pa'a ko ra mimiji, ñe pa ra pjongiji yo dyaja xiskuama.**

So ra majñi ko yo ri neji ko ma zi ne jyod'i pa ra mimiji na joo, dya ra kjaa yo ko ra majma yo xe dyaja ntr'ee; **ne ra majma, so ra tsjaji yo ko ne jyonkiji ñe pa ra nuji na joo.**

Nujyo ne ra majma so ra jyoñi ko ra nets'e, pje ma b'itu ri neji ra jyeji ñe ja ra ñaji, dya kjoko ra xits'iji dya soo o pjeko so ra ñaji, nu ja so ri neji ra mimiji, pje ko ra tsjaji ma dya ri pépjiji ñe pjeko ngeje yo ra xoriji o ko pjeko ra ngeji ma ra nguarĩ ra xoriji.

Nu jñaa ko pjosi yo nrixu ngeje ga kjanu so ra kjaji yo ko ri nee ñe so ra tsjaa ja gi nee, gi para ga b'ib'i nre naño ko ja ga mbeñe yo ntr'ee, ra chetrjui ñe dya ra tsjaji dya ra nukiji na joo.

8. So ri mimi ko ja ga mimiji kja in jñiñiji

Ko ja ga mimiji kja in ts'ijñiñi ñe kja in jñiñiji ne jyod'i ra nuji yo nre naño ja ga pākaji yo nre naño ntr'ee kja in ts'imunroji: nu ñaa, yo zob'épji, yo tsjaji nrizi mi jinkoma, yo ga tsjaji kja in jñiñiji ñe ja ga k̄araji tr'exē yo pa'a, yo ma ri tréji juama.

*Tr'exē yo ntr'ee so ra ñaji
ñe ra kjaji ra p̄araji pje ri
tsjaji kja in jñiñigome.*

9. So ri majma yo ko gi nee ñe so ri nzhod'i ko ja gi nee

Kja nu xoñijomĩ b'ib'i kja ja soo ri mimi na joo ñe nu ja ri karji ko yo dyaja ntr'ee, ko ja yo ntr'ee dya pje ra tsjotr'o pa ra ngichi, nu ja soo ri chetr'i ko dyaja ntr'ee o ri mimiji e munrro.

**Kja yo nre naño nu ja jmuriji
yo ntr'ee kja yo jñiñi ne jyod'i
ra nuji mentr'o ra tsjaji yo ko
majma yo jña ko pjosĩ yo nrixu
pa ra pjosĩ tr'exe yo ko ne jyod'i
yo nrixu dya tsjaa tr'exe dya
chetrjui ñe nre naño mbeñe.**

Nujiyo ne ra majma ko ri soo ri nzhod'i pa ri maa ko ja gi nee, so ri jyéé in b'itu ko ma zi gi nee ñe dya kjoko pje ra xits'i, dya kjoko ra xits'i ñaa ko na s'oo, ra matr'i d'a bézo ko dya gi nee o ko ne ra dyapkĩ.

Tr'exe yo nrixu so ra jmuriji pa ra ñaji pje so ra tsjaji pa ra ts'orkiji ñii pa ra orĩ ra tsjaji yo ko tsjaa ra mimiji na joo. Dya ra tsjaa ngeje d'a munrro ko ba eje kja d'a ngunxori, ma ngeje ko d'a munrro ko gi tsjaji kja in jñiñi o ko ga pjosĩ tr'exe yo ntr'ee.

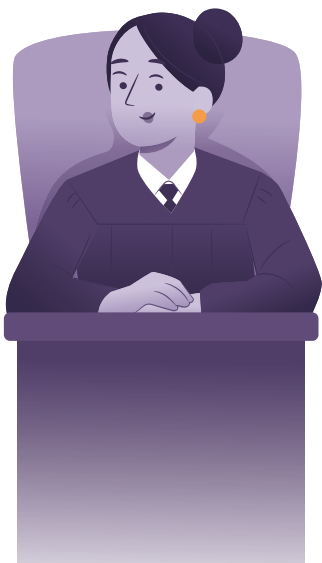

10. So ra orĩ ra mboxkiji ma ne jyod'ĩ ri joki d'a chuũ

Yo ko ga tsjaa yo nuu yo chuũ, ne jyod'ĩ ra tsjaji yo ko ga opji kja yo nre naño xiskuama ko ga opji pa ra pjosĩ yo nrixu nu ja majma so ra orĩ ko ra tsjaji tr'exe yo ntr'ee ra chetrjui.

Yo b'epji ko ga tsjaji yo arkate pa ra pjosĩ yo ntr'ee, tr'exejĩ dya pje ra tsjotr'o, ga kjanu ko nu pjosĩ ri soo na joo, ne jyod'ĩ ri chotr'ĩ d'adyi, ra b'intrjoji b'extrjo kja in nzumĩ ñe ga kjanu ne jyod'ĩ ra tsjaji d'adyi ñe dya ra tsjaji na zézhi.

Yo arkate ko ga kjaji yo nre naño b'epji pa ra pjosĩ yo ntr'ee ne jyod'ĩ ra pjéchi pje ga majma yo xiskuama ko ja opji yo ko so ra pjosĩ yo nrixu ñe ga kjanu ra pjéchi ra jyod'ĩ ra tsjaji yo ko ra mboxkĩ. Ri nets'koji ra mbents'e ma ne jyod'ĩ ra mboxkiji nuts'ke ri soo na joo ñe dya kjoko ra tsjaa yo ko dya kjaa ri soo na joo, o ri mbeñe yo gi tsjaa dya ga joo o ri jueme.

Nu ma ne jyod'ĩ ri orĩ ra mboxkiji ma gi minke kja d'a nrumĩ ngeje yo so ra nuji mejme ra tsjaji yo ko ne jyod'ĩ ma ra jyeskeji d'a chuũ, **pe ro ga kjanu ne jyod'ĩ pa ra kjaji ra mboxkiji ko majma yo xiskuama ko ja opji yo jña ko so ra mboxkiji.**

11. So ri majma pje so ra kjaji pa ra pesiji tr'exe ko ne jyonkiji kja in B'onro

Ma gi so ri majma pje so ra kjaji pa ra pesiji tr'exe ko ne jyonkiji kja in B'onro ngeje yo nre naño ko ri tsjaji d'ats'e ñe yo ko so ri tsjaa ko in jñiñige pa ra nuji yo ko pje kjaji kja in b'onro, yo ts'ib'onro, yo tr'ajñiñi o yo jñiñi. Yo ko ne ra majma, ya jiatrjo gi tsjaa ra tsjaji yo ko jña ko ga opji ko ga pjoxki, so ri majma pje so ra kjaji pa ra pesiji tr'exe ko ne jyod'i kja in b'onro ma gi ñes'e yo pje ra pjezhi kja in jñiñi, ga kjanu ma gi ñaa ma ga jmuriji kja in jñiñi.

Nuts'ke gi so ri juani ko gi ne ri ñes'e pa ra ngeje in arkate kja in jñiñi ñe dya kjoko ra xits'i ko ngeje ko mazi na joo. Jiatrjo nuts'ke ri paṛa kjoko ri nee ra ngejme. Ga kjanu so ri tsjaa ra dyërkëji pje ngeje yo ko gi nee ñe ga kjanu so ra majni ko yo dyaja in jñiñige pje neji ra tsjaji.

Ñeje ga kjanu **so ri jñusi in chjuu nu ma gi ne ri mimi arkate ñe so ra ñeskeji arkate. So ri pesi d'a b'ëpji kja d'a ngunxori ñe ri majma gi ne ri ngeje ndanxoñiji kja in b'onro.** Ri pjéchiji ki na punkji pa'a ri nuji ki yo nrixu dya chetrjui ga pesiji ko yo pesi yo b'ézo, ngeje ga kajnu go pjongiji yo nre naño yo go jña ko ga pjosí yo nrixu ra chetrjui ra pesiji ñe so ra majma yo ko ne jyod'i ja ga kjaa yo b'ézo

12. So ri pesi d'a ts'itrjézi ko ja so ri ñaa na jee

Kja in b'onrro kàrà 63% ko yo nrixu ko dya pàrà ra ngichiji kja interne nanka dya pjéchiji ja so ra tsjapíji.

Ngeje kja yo ts'itrjézi ko ja so ra ñaji ko yo na jee nu ja so ra jmuríji ko dyaja ntr'ee o ko dya ri pàráji jiatrjo so ra nuji kja nre naño ko ja so ra mbedye yo ntr'ee. Ga kanu, pa ri so ri nuu yo ko b'ib'i nujua, ne jyod'i ri jyini yo nre naño ts'itrjézi ko me na joo, ko ra pesi interne pa ri so ri jyod'i d'adyi yo gi nee, so ri pjéchi ja so ri jyod'i ye jñaá ñe dyaja ko ga tsjaa dya ri pjéchi ja so ri ngichi pa ri pàrà yo ga tsjaji yo dyaja ntr'ee. Nujyo ngeje yo ri xits'iji yo ko pjéchiji ñe ko iyo.

So ra ngichiji pa ra jyod'íji tr'exé yo ko ri neji kja ja gi neji, dya ko so pje ra tsjakíji, dya ko so ra zangíji o ra ñaji na s'oo ñe dya ra sùgoji ra ñaji o jiatrjo ra ñaji yo ko neji ra dyërèji yo dyaja; ne jyod'i ra pjoxkíji ma jo tsjapkíji ko na s'oo ko yo jñaá ko ga nzhoñi kja interne, ma dya ga joo ga ñaji yo b'ézo ma ga penkeji d'a jñaá, ma mapjíji d'a ntr'ee ko ga oríji merio o ga mapjíji pa ra tsjaji ra suji nanka ga pesiji d'a in jmicha ko so ra pempeji xe d'aja ntr'ee ko dya nets'e pa ra tsjakíji ko ga neji, pe ro dya go dyonkíji ma mi so ro tsjaji.

13. Yo so ra pjosi yo ts'ixutr'i ñe yo ts'ixutr'i ma zi ts'inojo

Dya pje kja ja nzi tsjéé gi émbi, ma gi ngeje ts'ixutr'i o gi ngeje d'a ts'ixutr'i ko ma zi ts'inojo, so ra pjoxki ko ga opji kja ne ts'iskuama ñe ne jyod'i ra nuji mejme ngeje yo otr'i ga tsjaji. **So ri maa kja ngunxori, so ri soya ñe so ri pesi d'a ts'inrajme pa so ri kjaa yo ko gi nee, so ri matr'i nu mizhokjimi ko ma zi gi nee o so ri tsjaa yo ko ga tsjaji kja in jñiñi, so ri jmurí o ri maa nu ja so ri majma yo ko gi mbeñe ñe ne jyod'i pa ra dyërkëji.**

14. So ri pesi d'a b'épji ko ja gi soo na joo ñe chetrjui ri nrojo ko tr'exe yo dyaja b'épji

Kja in jñiñigojme ga p̄araji k̄i yo nrixu so ra p̄épji
ko tr'exe yo b'épji; **so ra juañi pje ma b'épji ngeje
ko ja ri neji ñe ga kjaa xe ra pjéchiji ko ri neji ñe
ko nujyo so ra pesiji yo ko ne jyod'í.**

Nu pa'a ko ra p̄épji jiatrjo so ra mezhe jñincho édyi pa'a,
ma na punkj̄i ñe, ma gi p̄épji xe dyaja édyi pa'a, so ri or̄i xe
ra tsjotrjoji ko xe d'aja pa'a.

Tr'exe yo ntr'ee so ra pesiji dyéch'a yeje pa'a ko
so ra soyaji pe ro ra tsjotrjoji ko kja ra ga tr'ee ma
ya gi mezhe gi p̄épji -yo pa'a so ri or̄i ma nuts'ke
gi nee-, ga kjanu so ri or̄i ra tsjotrjoji ko yo pa'a
ko mi ngeje pa ri soya pe ro dya kja gi soya kja yo
pa'a ko mi ngeje, so ri maa kja ngungijeme ma gi
sódyé nu ja dya pje ri tsjotrjo, so ri or̄i ra pjos̄iji
ma pjeko gi tsjoḡi kja nu b'épji.

**So ri or̄i ra dyak̄iji xe dyaja ko ne jyod'í
pa ri mimi na joo ñe ma gi nr̄unte dya
so ra nrenkeji kja in b'épji.**

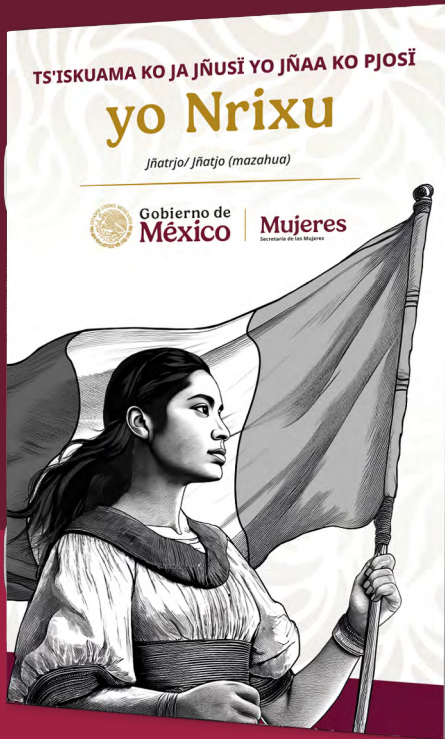

15. So ri mimi nu ja gi soo na joo nu ja dya kjoko ra sanki o ra dyapki

Yo nrixu so ra mimiji na joo nu ja tr'exe in b'edyi, yo ntr'ee kja in jñiñi, ko tr'exe yo mb'epji, yo tr'angumi nu ja uñi b'epji, yo ko ga majñi pje ga kjaji yo ntr'ee o ra pempeji yo jñaa ñe yo arkate, ra kjaji ri soo na joo ñe ra nuji ri pesiji yo ko ga pjosiji pa ri minkjome na joo. Nu B'onrro ne jyod'i ra nuu ngeje ga kjanu.

Nu jñaa ko ga majma ko so ra mimiji nu ja ri soo na joo nu ja dya kjoko ra sanki o ra dyapkiji ne ra majma ki, ga kjanu so ri mimi na joo ñe so ra ori ra tsjaji yo ko ga majma ra minkjome ko yo ko ne jyonkiji, ne jyod'i ra ñagiji na joo ñe ra jichiji nu dya pje ra tsjaa ja ro tr'ejji, ma ri matr'iji nre naño mizhokjimi o ra kjaji so ra ngeje ko dya ra nuji na joo, ra kjaa dya so ra tsjaji o ra dyakiji yo ko ne jyod'i, ra tsjakiji dya ga joo ga soo o ra xits'iji me ga ts'ikiletrjo ko dya kjoko ga nugoji.

*Nu ts'iskuama ngeje ja so ra nuji ja
pjiri yo pa'a ko ra pori ko ja ga mimiji
yo nrixu ko qarq kja nu b'onro.*

Kja ne ts'iskuama ro opjiji yo jñaa ko ne jyod'i yo
nrixu pa ra mbosiji nge ga kjanu so ra mbaraji ra
mimiji na joo ñeje dya kjoko ra sad'iiji o ra mbërëji.

Nge ga kjanu ri xits'i ne jyod'i ri ch'éé kja in dyée,
pa ri zopji ñe ri pesi nge ga kjanu ma ne jyod'i d'a
jñaa so ri zopji nujua, ga kjanu so ri pjosi ra mbaraji
ñe so ri ñaa ko xe dyaxa nrixu ko qaraji bextrjo ja
gi b'inkje: yo in singi, yo in dyojui ñe yo ko pjoxki.

Mujeres
Secretaría de las Mujeres

"Ja ga mimi yo nrixu ra kjaji ra porì tr'exejì; ne jyod'i ra kjaji nre naño b'épji ñe in ñaa pa ra so ra kjaji yo ko ri mb'eñe.

*Ko mo so ri jñanrra, yo jñaa ko pjosi yo ntr'ee so ri nu'u
kja tr'exe ko ja ga mimi yo ntr'ee tr'exe yo pa'a.*

*Ngets'kojme yo ko so ri majñi pje ra kjaji ko yo ri peskojme
ñe yo ko ri majñi ne ra kjaji; yo ko majma ne Tr'axiskuama a
Meb'onrro tr'exe yo ntr'ee ne jyod'i ra mbaraji pa ra kjaji yo
na joo, ga kjanu yo ko arkate ngeje yo ra nuji ra tsjaji yo ko
ne jyod'i pa ra sìtr'iji pa ra tr'exe yo ntr'ee ra CHETRJUI.*

*Tr'exejì so ra kjaji k'i yo jñaa ko ga majma yo ko so ra pjoxkiji ra paraji, ra
kjaji ra kjaji ja ga majma ñe, ra tsjaji ra nuji ra tsjaji ja ga opji kja yo jñaa.*

*D'a jñiñi nu ja ga chetrjui ra qaraji ngeje d'a b'épji ko ra tsjaa tr'exe yo
ntr'ee. Nu ts'iskuama ngeje nu d'aja b'épji ko nu ga pjiri yo nre naño
b'épji ko kjaji ra chetrjui ra mijñi, nanka ri mijñi yo pa'a ko ja ra pjéxkojme
k'i yo nrixu k'i ga tsjaji dya ga nuji na joo ñe dya ko go ts'orpi ñi'i nreze
mi jinkoma, pe ro, yo ko ri mankoji, ko ri paraji ngeje k'i nujoyo ga porì.*

*Tr'exejì so ra tsjaji kja in b'onroji nu ja so ra mijñi
na joo nu ja so ra ñaji yo nrixu ko yo b'ézo.*

*Yo dyaja pa'a ra peskojme xe dyaja ts'iskuama ko ga opji yo jñaa ko
ga pjoxki yo ntr'ee ko nre naño ko ja ga ñajme ko yo dyaja ntr'ee.
**Mb'eñe k'i DYA GI B'ÏNKJE D'ATS'E ñe k'i gi so ri mimi me mējē,
so ri tsjaa yo ko gi ne'e ñe dya pje ra tsjaa ra kimpì in chiji".***

E Citlalli Hernández Mora
SECRETARÍA DE LAS MUJERES
ARKATE KJA SECRETARÍA KO YO NRIXU

Secretaría de las Mujeres
CAMPAÑA PERMANENTE POR LA IGUALDAD
Y EN CONTRA DE LA VIOLENCIA HACIA LAS MUJERES

Gobierno de
México

Mujeres
Secretaría de las Mujeres